

ОТНОШЕНИЕ КЪМ ДИГИТАЛНИТЕ УСТРОЙСТВА И ТЯХНАТА УПОТРЕБА НА УЧЕНИЦИ В 5. – 7. КЛАС ОТ ОБЩИНА ЛОВЕЧ

доц. д-р Дончо Донев
Бургаски свободен университет

Пенка Петрова

*Местна комисия за борба срещу противообществените прояви
на малолетните и непълнолетните, община Ловеч*

Резюме. Студията представя данни от анкетно проучване за отношението на 561 ученици в 5. – 7. клас към дигиталните устройства и тяхната употреба. Анализът е осъществен по три критерия: привързаност към дигиталните устройства; цел на употребата на дигитални устройства; родителски контрол. Резултатите показват, че учениците са силно привързани към дигиталните устройства и ги възприемат като средство за постигане на положителни емоционални преживявания, а родителският контрол е слаб. Данните са анализирани по пол и тип населено място, като се очертават значими тенденции.

Ключови думи: *дигитални устройства, отношение, родителски контрол, ученици, анкетно проучване.*

ATTITUDE OF STUDENTS IN GRADES 5 – 7 FROM THE MUNICIPALITY OF LOVECH TO THE USE OF DIGITAL DEVICES

Assoc. Prof. Doncho Donev, PhD
Burgas Free University

Penka Petrova

*Local Commission for Combating Antisocial Behavior by Minors and Juveniles,
Lovech Municipality*

Abstract. The study presents data from a survey on the attitudes of 561 students in grades 5. – 7. toward digital devices and their use. The analysis was conducted based on three criteria: attachment to digital devices, purpose of using digital devices, and parental control. The results indicate that students are strongly attached to digital devices and perceive them as a means to achieve positive emotional experiences, while parental control is weak. The data were analyzed by gender and type of settlement, revealing significant trends and tendencies.

Keywords: *Digital devices, Attitude, Parental control, Students, Survey.*

Въведение

Човешката еволюция е продължила над 6 милиона години, за да достигне видът ни до това, което днес наричаме човек. В еволюционен аспект са ни били необходими 4 милиона години, за да се научим да си служим с огъня. Последните столетия продуцират изключително висока динамика и прогрес по отношение на средата, в която нашият вид функционира. Това от своя страна ни поставя пред редица предизвикателства не само като осъзнати същества, но и като биологичен вид. Еволюционните процеси са твърде бавни, за да подпомогнат адаптацията ни към свят доминиран от съвременните технологии. Все още човешкият мозък не успява напълно да разграничи реално наблюдаваните явления от тези, с които се сблъскваме при четене на книга, гледане на филм или в дигиталния свят. Това е и причината да изпитваме съвсем реални емоции в следствие на някое от тези преживявания (Солмс, Търнбул 2023).

От една страна, широкият достъп до информация и технологии значително повишава информираността. Очаква се да стимулира присъщото за човека любопитство и стремеж към опознаване на средата. От друга страна, големият обем информация и невъзможността да бъдат обхванати всички нейни аспекти поражда демотивация и отказ от търсене на детайли. Това от своя страна депривира аналитичното и критичното мислене (Канеман 2012). Редица автори разглеждат негативните въздействия на дигиталните устройства и интернет върху висшите психични процеси при човека. Един от безспорните доайени в тази област е Николас Кар (2012). Той прави задълбочено изследване на начина, по който достъпът до твърде голям обем информация не подобрява, а влошава качеството на мислене, учене, запомняне.

В проучване на родителските нагласи към комуникативните нарушения при деца 3-7 години, 18 % от родителите посочват като причина за забавянето в развитието на речта вредното влияние на телевизията и различите „смарт“ устройства при отглеждане на децата. Проучването е проведено със 100 родители на деца с комуникативни нарушения на възраст 3-7 години, посещаващи логопедична терапия в частен логопедичен център. Разговорите с родителите са проведени в период от 2 години (2018 - 19г.) под формата на 45-минутно интервю (Кортезова 2021).

Друго изследване, насочено към дигиталната социализация на децата от поколението „Алфа“, показва, че „българските деца в най-ранна възраст се потапят в необятния свят на технологии и още в предучилищния период се превръщат в техни активни ползватели. Лесното усвояване, бързият достъп до неограничени ресурси и многофункционалност превръщат дигиталните устройства в любима, дори единствена играчка за по-голяма част от подрастващите“ (Димитрова 2023, с. 120). Проучването е реализирано през 2023 г. и обхваща 187 родители на деца от 1 до 11-годишна възраст, 70 детски и начални учители и 77 ученици от 1. до 4. клас.

Наличието на тези две диаметрално противоположни гледни точки спрямо технологичния прогрес и широката употреба на интернет позволява да се направи извод, който е своеобразен опит за помирение между двете крайности. Технологиите, сами по себе си, не са нито полезни, нито вредни. Те са обективен елемент от средата, в която съвременният човек функционира. Степента на тяхната полезност или вреда се определя от специфичното отношение към тях и начина, по който те се използват в ежедневието. Именно поради тази причина настоящото изследване поставя фокус върху отношението на учениците към начина на ползване на дигиталните устройства.

Методология

Основна цел на изследването е установяване на отношението на учениците в 5. – 7. клас на територията на община Ловеч към използването на мобилни устройства.

За постигането на изследователската цел са реализирани следните задачи:

- проучване на научната литература;
- конструиране на изследователски инструментариум – анкетна карта;
- анализ на получените резултати от изследването;
- формулиране на изводи.

За нуждите на изследването е създадена анкетна карта, която съдържа двадесет и пет айтема. Три въпроса са насочени към демографски данни, целящи дефиниране на извадката. Същинската част от картата включва 22 твърдения. За всяко от тях анкетираните ученици дават оценка, отразяват честотата на съответното събитие в ежедневието им. Алтернативните отговори към всяко твърдение са: „Винаги“, „Често“, „Рядко“, „Никога“. За реализиране на поставена изследователска цел ще бъдат представени и анализирани само данните събрани с някои от твърденията, отразяващи привързаността на учениците към дигиталните устройства, начина, по който ги използват и степен на родителски контрол. Това са общо 8 от всичките 22 твърдения, включени в анкетната карта.

Същинското анкетно проучване е проведено чрез Google Forms. От учениците се изисква с личните си устройства да сканират QR код, който ги пренасочва към анкетната карта. Анкетирането е проведено в периода юли – август 2023 г. със съдействието на педагогическите съветници и училищните психолози във всички училища на територията на община Ловеч. Анкетната карта е анонимна и не събира лични данни за участниците, както и всякаква информация, позволяваща свързването на конкретни резултати с определено лице. Изследването е част от програма за превенция на дигиталната зависимост, реализирана от Местната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни при община Ловеч и Бургаски свободен университет.

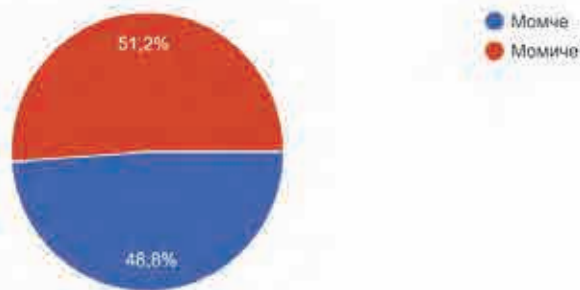
Отношение към дигиталните устройства и тяхната употреба на ученици в 5. – 7. клас от община Ловеч

Анкетното проучване обхваща 561 ученици в 5., 6. и 7. клас от общо 9 училища. Това са над 10% от всички ученици в тази възраст на територията на общината. В изследването участват всички училища на територията на община Ловеч, в които има ученици от дефинираната възрастова група.

Разпределението на изследваните лица по пол е показано в графика 1. Всички представени графики са пряко генерирани от Google Forms, за да се гарантира автентичността на данните.

Ти си:

561 отговора



Графика 1: Разпределение на изследваните лица по пол

Разпределението на изследваните лица по полова принадлежност показва симетрично разпределение, което в пълнота отразява тази характеристика на генералната съвкупност.

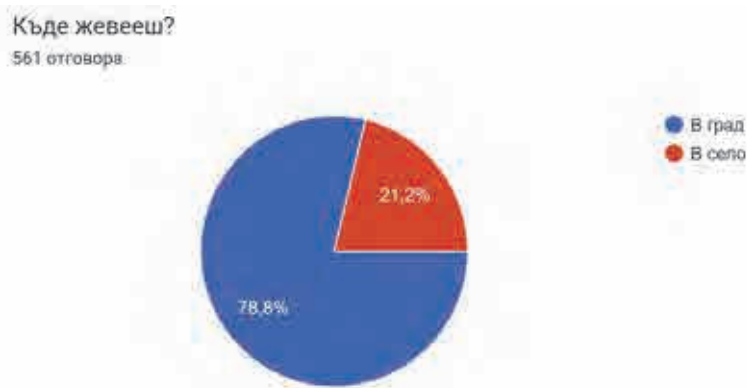
Данните за броя на участниците в проучването по училища са обобщени в таблица 1.

Таблица 1: Брой на изследваните лица по училища

№	Име на училището	Брой
1	ОУ „Св.св. Кирил и Методий“ – с. Александрово	14
2	ОУ „Св.св. Кирил и Методий“ – Ловеч	62
3	ОУ „Христо Никифоров“ – Ловеч	157
4	ОУ „Васил Левски“ – Ловеч	99
5	ОУ „Васил Левски“ – с. Малиново	7
6	ОУ „Панайот Пипков“ – Ловеч	36
7	ОУ „Проф. Димитър Димов“ – Ловеч	109
8	ППМГ – Ловеч	51
9	СУ „Годор Кирков“ – Ловеч	26
	ОБЩО	561

Разпределението на изследваните лица по училища също следва характеристиките на генералната съвкупност. Съотношението на участниците в изследването е обвързано със съотношението на общия брой на учениците в изследваната възрастова група във всяко училище.

Третият критерий, заложен в анкетната карта и насочен към описание на извадката е свързан с типа населено място, където живее всяко изследвано лице. На територията на община Ловеч има един град (общински център) и села. Структурата на извадката по този критерий е показана в графика 2.



Графика 2: Разпределение на изследваните лица по тип населено място.

Разпределението на изследваните лица по тип населено място също се доближава значително до реалното разпределение на населението на територията на общината. По данни от ГРАО на Министерство на регионалното развитие и благоустройството (<https://www.grao.bg/tables.html>), 75% от населението на община Ловеч е с постоянна адресна регистрация в град Ловеч, а останалите 25% са регистрирани в населени места от вид село.

Макар и не гнездова извадка, заложените в анкетното проучване демографски характеристики позволяват получените данни да се интерпретират в контекста на генералната съвкупност. С други думи, данните от анкетното проучване могат да бъдат считани за репрезентативни по отношение на генералната съвкупност от ученици в 5 – 7 клас на територията на община Ловеч.

Резултати

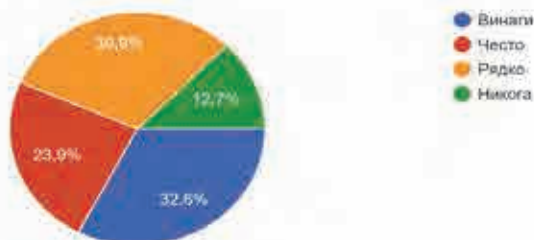
Представянето и анализът на данните за отношението на учениците в 5 – 7 клас от община Ловеч към употребата на дигитални устройства е структуриран в три основни области: привързаност на учениците към техните дигитални устройства; цел на употребата на дигитални устройства от учениците; родителски контрол. На всяка от тези категории съответства различен брой твърдения от анкетната карта.

Привързаност на учениците към дигиталните устройства

За да бъде изследвана привързаността на учениците към дигиталните устройства, в анкетното проучване са включени 5 твърдения. Те отразяват субективното усещане на учениците за необходимостта да разполагат с дигитални устройства, както и времето, което прекарват с тях. Графика 3 представя разпределението на отговорите по първото от тези твърдения.

Имам повече от едно електронно устройство.

561 отговора



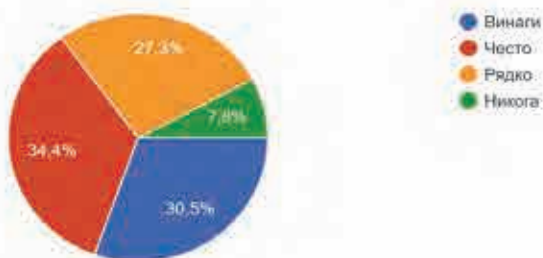
Графика 3: Разпределение на отговорите по твърдение 1
„Имам повече от едно електронно устройство“.

От разпределението на отговорите по първото твърдение става ясно, че голяма част от учениците имат повече от едно електронно устройство. Има ученици, които споделят, че имат всички гореизброени устройства. Това предполага почти непрекъснат престой пред екран, независимо дали ще бъде гейминг или само сърфиране из мрежата. 51,5% от анкетираните разполагат с повече от едно дигитално устройство винаги или често. Едва 12,7% отговарят, че никога не разполагат с повече от едно устройство. Това би могло да означава, че имат само едно или изобщо нямат.

За продължителността на времето, прекарано с устройството на дневна база може да се съди от отговорите на второто твърдение. Те са графично обобщени в графика 4.

Използвам електронното си устройство повече от 4 часа дневно

561 отговора

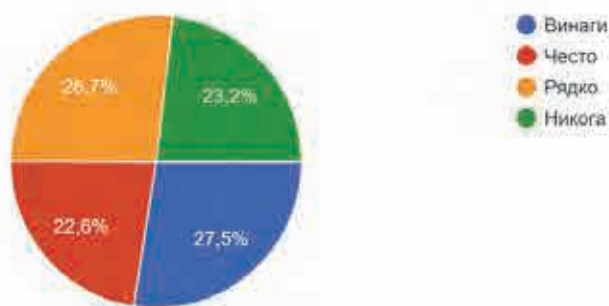


Графика 4: Разпределение на отговорите по твърдение 2
„Използвам електронното си устройство повече от 4 часа дневно“.

От разпределението на отговорите става ясно, че 64,5% от учениците в 5, 6 и 7 клас използват често или винаги дигитални устройства за повече от 4 часа в рамките на едно денонощие. Други 27,3% рядко надвишават условната граница от 4 часа, Едва 7,8% от анкетираните никога не използват дигитални устройства повече от 4 часа дневно. Важно е да се отбележи, че дигиталните устройства са част от образователния процес и би могло времето за обучение да повлияе на отговорите дадени от учениците на този айтем. Ако има такова контаминиране, то то не би трябвало да надвишава един час дневно.

Следващото твърдение има за цел да установи в каква степен учениците са склонни към повишена тревожност и негативни емоционални преживявания при откъсване от обичайните за тях дигитални устройства. Отговорите на третото твърдение са обобщени в графика 5.

Когато забравя телефона си се чувствам тревожен и разстроен.
561 отговора



Графика 5: Разпределение на отговорите по твърдение 3 „Когато забравя телефона си се чувствам тревожен и разстроен“.

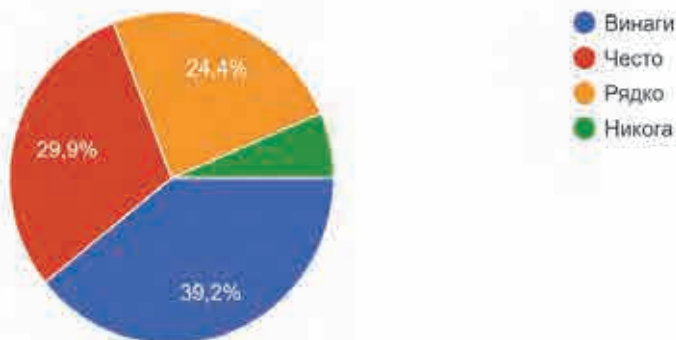
50,1% от анкетираните посочват, че винаги или често се чувстват тревожни и разстроени, когато телефонът им не е с тях. Това означава, че наличието на мобилно устройство се превръща в определящ фактор за емоционалното състояние на учениците. От тук могат да се направят редица допускания за когнитивната кондиция на учениците в училище, ако телефонът им е останал у дома, както и за наличие на т.нар. дигитална зависимост. 49,9% от анкетираните ученици считат, че рядко или никога не са изпитвали подобни негативни емоции при такива обстоятелства.

Следващото твърдение отразява готовността на учениците да отделят време за забавление с дигитални устройства. Ключовото в този айтем не е за какво ще бъде използвано дигиталното устройство, а желанието на учениците да посветят на подобни занимания „всяка възможност“. Разпределението на отговорите са обобщени в графика 6.

Отношение към дигиталните устройства и тяхната употреба на ученици
в 5. – 7. клас от община Ловеч

Използвам всяка възможност да проверя какво се случва в Tik-tok, Tweeter, Instagram, Youtube или други социални медии.

561 отговора



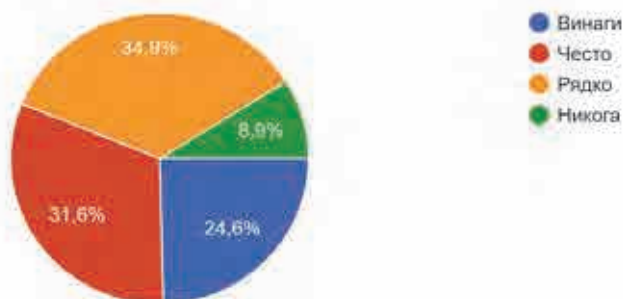
Графика 6: Разпределение на отговорите по твърдение 4 „Използвам всяка възможност да проверя какво се случва в Tik Tok, Twitter, Instagram, YouTube и др.“

Графиката ясно показва високата степен на готовност на учениците да прекарват неограничено време с дигиталните устройства. 69,1% от анкетираните заявяват категорична готовност (отговори „винаги“ и „често“) да използват всяка възможност, за да прекарат повече време в социалните медии. Едва 30,9% от всички участници в проучването заявяват такава готовност рядко или никога. От една страна, тези данни могат да бъдат видяни като тревожни, но от друга може да се види една друга възможност. Очевидно учениците имат желание да прекарват много повече време в социалните медии, но реално не успяват да го направят (отговорите на предходните въпроси). Това би могло да означава, че съществуват вътрешни или външни фактори, които не са обхванати в настоящото изследване, но имат възпиращи функции по отношение на готовността за повишаване на толеранс спрямо времето, прекарано в социалните медии.

Ако твърдение 4 е насочено към намерение, то следващото твърдение 5 отразява реално поведение на изследваните ученици. То е свързано с техния непрекъснат контакт с устройствата, за да следят всичко случващо се. Данните за разпределението на отговорите са показни на графика 7.

Постоянно проверявам телефона си за нови съобщения.

561 отговора



Графика 7: Разпределение на отговорите по твърдение 5 „Постоянно проверявам телефона си за нови съобщения.“

Ако сравним 56,2% отговорили, че постоянно или често проверяват телефоните си за нови съобщения с 69,1%, заявили такава готовност на предходното твърдение, можем да открием потвърждение за наличието на механизми за вътрешен или външен контрол върху времето, прекарвано със смартфона.

От петте твърдения, отразяващи привързаността на изследваните ученици към дигиталните устройства става ясно, че половината от анкетираните демонстрират висока степен на привързаност. Начинът, по който са конструирани въпросите в анкетната карта позволява количествена оценка на заложените критерии. За целта е необходимо да се даде количествена стойност за всеки отговор по твърденията. Така всеки отговор „Винаги“ получава еквивалентна количествена оценка 4. Отговорите „Често“ се приравняват към количествена оценка 3. На „Рядко“ съответства 2, а на отговор „Никога“ – 0. След това прескалиране може да бъде изчислен среден коефициент на привързаност на учениците към дигиталните устройства. Това се прави като се усреднят отговорите на цялата извадка по всеки от петте айтема. Стойностите са обобщени в таблица 2.

Таблица 2: Количествена оценка на степента на привързаност на учениците към дигиталните устройства.

Твърдение	Средна оценка
1. „Имам повече от едно електронно устройство“.	2,76
2. „Използвам електронното си устройство повече от 4 часа дневно“.	2,87
3. „Когато забравя телефона си се чувствам тревожен и разстроен“.	2,53
4. „Използвам всяка възможност да проверя какво се случва в Tik Tok, Twitter, Instagram, YouTube и др.“	3
5. „Постоянно проверявам телефона си за нови съобщения.“	2,71

*Отношение към дигиталните устройства и тяхната употреба на ученици
в 5. – 7. клас от община Ловеч*

Петте айтема в този раздел отразяват пет различни нежелани поведения или отношения на учениците. Осредняването на количествените оценки по петте айтема може да ни даде обобщена количествена оценка за степента на привързаност, която е 2,77. Като се има предвид, че медианата на скалата за оценка е 2,5, то може да се направи извода, че има данни за значима привързаност на учениците към дигиталните устройства. Показателни за това са подчертания стремеж към притежание на дигитални устройства (повече от едно), дългото време прекарвано с устройствата (над 4 часа дневно), тревожността при откъсването от устройството и готовността за повишаване на толеранса към времето прекарано с устройствата.

Количествената оценка на степента на привързаност на учениците към дигиталните устройства позволява и сравнения по предварително заложените в анкетната карта критерии. Обобщените данни за степента на привързаност на учениците от различните подгрупи към дигиталните устройства са обобщени в таблица 3.

Таблица 3: Степен на привързаност към дигиталните устройства по пол и тип населено място.

Твърдение	Град	Село	Мом-чета	Момичета
1 „Имам повече от едно електронно устройство“.	2,85	2,45	2,91	2,63
2 „Използвам електронното си устройство повече от 4 часа дневно“.	2,88	2,85	2,88	2,86
3 „Когато забравя телефона си се чувствам тревожен и разстроен“.	2,49	2,68	2,39	2,66
4 „Използвам всяка възможност да проверя какво се случва в Tik Tok, Twitter, Instagram, YouTube и др.“	2,99	3	2,9	3,11
5 „Постоянно проверявам телефона си за нови съобщения.“	2,72	2,66	2,56	2,85
Осреднена степен на привързаност	2,786	2,728	2,728	2,822

От данните в таблица 3 ясно се вижда, че дали ученикът живее на село или в град Ловеч неговата привързаност към дигиталните устройства е константна. Разликата между средния коефициент за привързаност при учениците от село и тези от града е 0,06 или 1,5%, което би могло да се интерпретира по-скоро като склонност, отколкото като тенденция. Това означава, че учениците, живеещи в град Ловеч имат малко по-изявена склонност да се привързват към дигиталните устройства от своите връстници, живеещи в селата от общината. В същото време, момичетата, без значение от типа населено

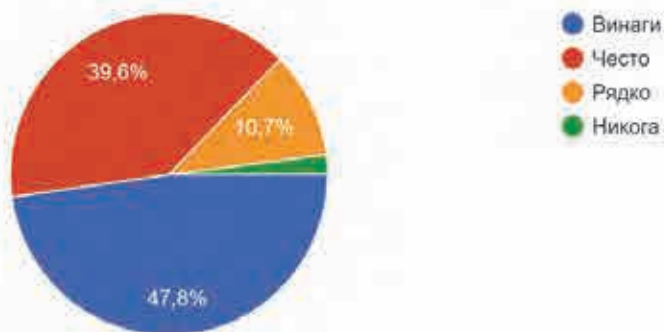
място, където живеят демонстрират малко по-висока склонност към привързване към дигиталните устройства. Разликата между двете групи по полов признак е 2,35% или 0,094.

Цел на употребата на дигитални устройства от учениците

За да се придобие представа за отношението на учениците от 5 – 7 клас към дигиталните устройства не е достатъчно да се оцени тяхната привързаност. За това, в анкетната карта са включени два айтема, касаещи дейностите, за които учениците използват своите устройства. В случаите, в които целта на употребата на дигитални устройства е свързана със забавление и респективно положителни емоционални преживявания, учениците биха били склонни да формират позитивно отношение към дигиталните устройства.

Разпределението на отговорите по първото твърдение към настоящия критерий е представено в графика 8.

Използвам устройството основно да играя игри, да гледам клипове, да слушам музика и други забавления
561 отговора



Графика 8: Разпределение на отговорите по твърдение 6 „Използвам устройството си основно да играя игри, да гледам клипове, да слушам музика и други забавления.“

Недвусмислено, отговорите на респондентите на шестото твърдение показват, че за тях телефонът е основно средство за забавление или източник на приятни преживявания. 87,4% от анкетираните използват устройствата си винаги или често основно за игри, гледане на клипове, слушане на музика или други забавления. Това отношение съвсем логично обяснява отбелязаната висока степен на готовност на учениците да прекарват всеки възможен момент със своето устройство. 10,7% използват смартфоните си рядко с такава цел. Едва 1,9% са посочили, че никога не използват дигиталните си устройства за забавление.

Второто твърдение в анкетното проучване, насочено към установяване целта на употреба на дигиталните устройства от учениците е свързано с ин-

*Отношение към дигиталните устройства и тяхната употреба на ученици
в 5. – 7. клас от община Ловеч*

тензивността на използване на социалните мрежи. Разпределението на отговорите по този айтем е показано в графика 9.



Графика 9: Разпределение на отговорите по твърдение 7
„Използвам повече от три социални мрежи.“

Съвсем умишлено твърдението включва екстремална степен на използване на социалните мрежи (повече от три). Целта на този айтем е да установи крайни форми на поведение, при които учениците имат свръх положително отношение към целта на употребата на дигитални устройства. Твърдението е формулирано така, че предполага активна дейност, а не просто поддържане на регистрация на профили в повече от три социални мрежи. 65,4% от всички анкетирани ученици заявяват, че често или винаги поддържат активност в поне 4 социални мрежи. Тук отново могат да бъдат потърсени положителните емоционални преживявания, които те изпитват в този процес. От отговорите на това твърдение става ясно, че освен основен като основен източник на позитивни преживявания, учениците възприемат дигиталните устройства и като начин за задоволяване на социалните си потребности.

За да се даде количествена оценка на цел на употребата на дигитални устройства от учениците, отново е даден стойностен еквивалент на всеки от алтернативните отговори на двата айтема. Процедурата е идентична с вече описаната при количествена оценка на привързаността на учениците към дигиталните устройства. Данните за количествената оценка са обобщени в таблица 4.

Таблица 4: Количествена оценка на степента, в която учениците използват дигиталните устройства за забавление.

Твърдение	Средна оценка
6 „Използвам устройството си основно да играя игри, да гледам клипове, да слушам музика и други забавления.“	3,33
7 „Използвам повече от три социални мрежи.“	2,91

Двата айтема в този раздел отразяват две привидно различни нежелани поведения или отношения на учениците. По същество, тези твърдения обхващат едно и също явление – стремеж към удовлетворяване на реални потребности чрез употребата на дигитални устройства. Осредняването на количествените оценки по двата айтема може да ни даде обобщена количествена оценка за силата на проявление на стремежа към удовлетворяване на реални потребности като цел на употребата на дигитални устройства. След пресмятане на средната аритметична се получава 3,08. Като се има предвид, че медианата на скалата за оценка е 2,5, то може да се направи извода, че има данни за значимо проявление на целта на учениците да се забавляват и да общуват чрез дигиталните устройства. Показателни за това е силно изразеното отношение към дигиталните устройства като източник на удоволствие и среда за удовлетворяване на социални потребности.

Количествената оценка на целта на употреба на дигиталните устройства от учениците позволява и сравнения по предварително заложените в анкетната карта критерии. Обобщените данни за целта на употреба на дигитални устройства от учениците от различните подгрупи са представени в таблица 5.

Таблица 5: Цел на употреба на дигитални устройства по пол и тип населено място.

Твърдение	Град	Село	Момчета	Момичета
6. „Използвам устройството си основно да играя игри, да гледам клипове, да слушам музика и други забавления.“	3,36	3,18	3,43	3,23
7. „Използвам повече от три социални мрежи.“	2,97	2,69	2,89	2,94
Средна стойност за целта на употреба на дигитални устройства	3,16	2,93	3,16	3,08

При сравняване на средните стойности по предварително заложените демографски критерии се очертава ясна тенденция. Според нея, учениците, живеещи в селата на територията на община Ловеч са доста по-малко склонни

*Отношение към дигиталните устройства и тяхната употреба на ученици
в 5. – 7. клас от община Ловеч*

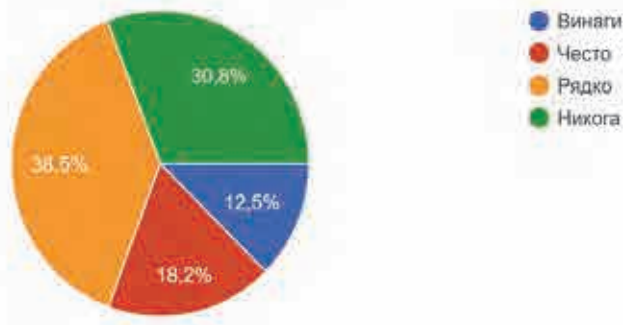
да използват дигиталните си устройства с цел забавление. В абсолютна стойност, разликата между двете групи е 0,23. Като относителни стойности, тази разлика е 5,75%.

Половият признак също е заложен като дискриминативен и по него се формират две подгрупи изследвани лица – момчета и момичета. Средните за тези две подгрупи също дават възможност за определяне на склонност момичетата да използват дигиталните си устройства за забавление повече от момчетата. Тук разликата в двете средни е 0,08 или 2%.

Родителски контрол

От анализа на отговорите на респондентите се очертават любопитни склонности и тенденции. Забелязва се и известно разминаване между заявените от учениците желания и реалното им поведение. Тук се появява и въпросът за контрола върху поведението на изследваните лица като потенциална възможност за външна намеса при формирането на тяхното отношение към дигиталните устройства. Това е и причината в анкетното проучване да бъде включено твърдение, свързано с родителския контрол. Неговата цел е да се определи степента на ангажираност на родителите по отношение преживяванията на техните деца с дигиталните устройства. Разпределението на отговорите по този айтем са обобщени в графика 10.

Моите родители ограничават времето, което прекарвам на телефона/ компютъра / таблета.
561 отговора



Графика 10: *Разпределение на отговорите по твърдение 8 „Моите родители ограничават времето, което прекарвам на телефона/ компютъра/ таблета.“*

Тук ясно се очертава тенденция, показваща липса или рядко налагане на ограничения от страна на родителите спрямо времето, прекарвано от учениците с дигитални устройства. По-малко от една трета от родителите (30,7%) ограничават често или винаги екранното време на своите деца. В други 69,3% от случаите, учениците нямат рестрикции в тази посока от своите родители.

Това означава, че контролът върху времето, което учениците прекарват с дигиталните си устройства се регулира от фактори извън обхвата на настоящото изследване.

Тук отново е интересно да се направи количествена оценка, за да се сравнят данните за различните подгрупи ученици, обхванати в анкетното проучване. За целта отново се използва описания алгоритъм с прескалиране на отговорите и придаване на количествени стойности. Средната аритметична оценка за цялата изследвана извадка, описваща степента на родителски контрол е 2,12 при медиана 2,5. Това е с 9,5% под средната стойност в скалата, използвана за оценка в анкетната карта.

Интересни са въпросите дали тази тенденция за понижен родителски контрол е характерен за всички групи респонденти по полов признак и тип населено място. Средните аритметични за степента на родителски контрол за всяка от суб групите са обобщени в таблица 6.

Таблица 6: Средни стойности за степен на родителски контрол по пол и тип населено място.

Твърдение	Град	Село	Мом-чета	Момичета
8. „Моите родители ограничават времето, което прекарвам на телефона/ компютъра/ таблета.“	2,13	2,05	2,12	2,12

Оказва се, че половият признак не е свързан с нивото на родителски контрол. Средната оценка по този критерий е идентична за субгрупата на момчетата и тази на момичетата и е със стойност 2,12. Тя напълно се припокрива със средната оценка на цялата изследвана извадка. По признака тип населено място се очертава склонност родителите на учениците, живеещи в гр. Ловеч да оказват малко по-голям контрол върху времето, което техните деца прекарват с дигиталните си устройства. В абсолютна стойност, разликата между средните оценки на двете подгрупи е 0,08. В относителна стойност същата разлика е 2% от оценката.

Дискусия

Проведеното анкетно проучване с 561 ученика от 5, 6 и 7 клас на територията на община Ловеч дава отговори на значими въпроси, свързани с отношението на респондентите към употребата на дигитални устройства. То установи, че учениците демонстрират висока степен на привързаност към дигиталните устройства. Те са склонни да прекарват с тях колкото е възможно повече време, но съществуват неизяснени регулаторни механизми, които ограничават това време. От данните става ясно, че този регулаторен механизъм не е или поне в много малка степен е свързан с реален контрол от страна на ро-

дителите. Ако се фокусираме върху суб групата на учениците, живеещи на село, там ясно се вижда, че при тях родителският контрол е по-нисък, но същевременно те по-рядко използват дигиталните устройства за забавления, като това не се свързва със степента им на привързване към устройствата (спрямо субгрупата на живеещите в гр. Ловеч). Това наблюдение дава основание да се предположи, че влиянието на родителския контрол върху употребата на дигитални устройства е по-слабо от субективното усещане на учениците, че тези устройства са средство за постигане на позитивни преживявания, забавления и удовлетворяване на определени социални потребности. В този ракурс, отношението на изследваните ученици към дигиталните устройства, в голяма степен се доминира именно от това тяхно субективно усещане. Установи се също, че момичетата са в известна степен по-склонни да използват дигиталните устройства за забавление. Въпреки установените различия между стойностите по критерии при различните субгрупи не може да бъде направен категоричен извод за значими разлики. Това дава основание да се твърди, че отношението на учениците към дигиталните устройства и тяхната употреба е слабо свързана с половата принадлежност или местоживеенето.

Заклучение

Дигиталните устройства и съвременните информационни и комуникационни технологии са част от реалността, в която човечеството съществува. Въпреки диаметралните позиции на редица изследователи и общественици, те не могат да бъдат еднозначно дефинирани в категориите «полезни» или «вредни». Дали технологиите ще работят за човека или човекът ще работи за технологиите зависи от самите нас. Резултатите от проведеното изследване показват, че голяма част от учениците са склонни да формират отношение към технологиите, което би могло да ги постави в зависимост. Повече от половината респонденти възприемат дигиталните устройства като източник на удоволствие и изпитват тревожност и негативни емоции, когато са далече от тях. Съвсем закономерно следствие от подобно възприятие е учениците да се опитват да прекарват повече време с устройствата си. Тази тяхна склонност се посреща с мълчаливо съгласие от страна на родителите, по-голямата част от които никога или рядко налагат ограничения на децата си за времето, което прекарват с дигиталните устройства.

В същото време, данните показват още една тенденция, очертана от факта, че учениците не прекарват с дигиталните устройства толкова време, колкото биха искали. Този факт разкрива съществуването на фактори, които регулират поведението на учениците. Тези фактори остават извън обхвата на настоящото изследване, но би било полезно да се анализират в бъдещи проучвания.

ЛИТЕРАТУРА

- ДИМИТРОВА, Зл., 2023. *Дигитална трансформация – компетентност и креативност в детската градина и в училище*. Габрово: ЕКС ПРЕС. ISBN 978-954-490-767-9.
- КАНЕМАН, Д., 2012. Мисленето. ISBN: 978-619-152-055-8.
- КОРТЕЗОВА, Е., 2021. Родителски нагласи за езиковото развитие при деца от 3 до 7 години с комуникативни нарушения. Резултати от експериментално проучване./ *Психологически проекции*.
- КАР, Н., 2012. Под повърхността. ISBN: 978-954-761-507-6
- СОЛМС, М., О. ТЪРНБУЛ, 2023. Мозъкът и вътрешният свят. ISBN: 978-619-241-282-1

Информация за автора

Име с научна степен и длъжност на автора: доц. д-р Дончо Донеv

Персонален изследователски номер:

<https://orcid.org/0000-0003-0553-2586>

Образователна институция/Институт: Бургаски свободен университет

Контакти: d.donev@bfu.bg

Име с научна степен и длъжност на автора: Пенка Вескова Петрова

Образователна институция/Институт: МКБППМН, община Ловеч